

KERTINĚ PARAŠTĚ

Rugpjūčio revoliucija ir Lietuva

Neseniai knygų krautuvėse pasirodė JAV Library of Congress vedėjo James H. Billington knyga *Russia Transformed: Breakthrough to Hope*. Moscow, August 1991 (New York: The Free Press, 1992. 202 psl. 19.95 dol.). Ji ypačiai įdomi lietuviui skaitytojui.

Knygos autorius yra Rusijos istorijos specialistas, studijavęs Princeton ir Oxford universitetuose (pastarajame jis buvo Rhodes Scholar, taip kaip dabartinis JAV prezidentas). Billington dėstė Rusijos istoriją Harvard ir Princeton universitetuose. Nuo 1973 iki 1987 metų buvo Woodrow Wilson International Center for Scholars direktorius, o nuo 1987 metų iki šios dienos yra Librarian of Congress. Kaip tik atstovaudamas Library of Congress jis buvo Maskvoje 1991 metų rugpjūčio mėnesį. Tuo metu Maskvoje vyko International Federation of Library Associations suvažiavimas ir „Tėvynainių kongresas“, kuriame dalyvavo dar taip neseniai iš Sovietų Sąjungos pabėgę menininkai ir išmesti disidentai.

Knyga autorius pradeda labai dramatiškai: „1991 metų rugpjūčio įvykiai Maskvoje ilgai nui bus atpažinti kaip politiški pat s svarbiausias atsitikimas antrojo dvidešimtojo amžiaus pusėje. Per likimines 48 valandas nuo ankstyvo rugpjūčio 19 dienos ryto iki ankstyvo rugpjūčio 21 dienos ryto pati žalingiausia ideologija ir pati stipriausia mūsų laikų imperija sukrita — ir iki šiol daugiausia pasyvūs ir padaliniai Rusijos žmonės suėjo vienybėn“ (p. 3).

Billington pažymi, kad Baltųjų rūmų gynimas Maskvoje žmonių kūnais buvo sekimas Lietuvos pavazdžiui: „Dabar didesnis žmonių ratas formavosi lauke. Į šį ratą žmonės rinkosi iš visos Maskvos, ir jauni žmonės atvyko iš visur su medžiaga apsupti Baltuosius rūmus barikadomis. Nesąmoningi ir spontaniškai Maskva pakartojo parlamento pastato gynimą piliečių siena, kuris įvyko anksčiau tais metais Vilniuje, puolamoje Lietuvos sostinėje. Sausio mėnesį vaizdai žmonijai, apsupančių savo išrinktą vyriausybę ją apginti nuo kariuomenės šarvuotųjų puolimo, buvo uždrausti rodyti per televiziją, bet vėliau buvo transliuojami ir paliko didelį įspūdį jaunatviškoms vajduotėms. Dabar pacioje

Maskvoje, be jokių formalių įsakymų iš kur nors, rusai patys brėžė jų pačių apskritimą smėlyje" (p. 39).

Lietuvos baisioji Sausio tryliktoji pasirodė turėjo įtakos ir KGB elitinio Alpha dalinio sprendimą atsisakyti pulti Baltuosius namus rugpjūčio 20 naktį dar prieš aušrą. „Jie žinojo, kad šie puolimas nebus be aukų, kaip tieji, kuriais buvo grindžiamas baimę sukeliantis jų garsas: kovą Afganistano prezidento rūmuose 1979 metais, kurioje prezidentas nužudytas, ir Lietuvos televizijos bokšto šturmas, kurį jie atliko remdami šešėliuose stovintį ankstesnį Nacionalinį išgelbėjimo Komitetą 1991 metų sausio 13 naktį. Alpha dalinio nariai įautė kareivėlių dėl valdžios elgesio su jų vienišeliu nušauto Lietuvoje kareivio, Viktor Šatskikh, šeima; dalis jų pasitraukė iš dalinio tuoj po to įvykio“ (p. 42). Čia yra sensacinga Billington reveliacija, nors jis kalba apie tai, lyg visiems žinoma dalyką. Prisimename, kad iš Lietuvos atėjo žinios, jog nušautas desantininkas nenėšojęs nuo kulku saugančios liemenės ir buvęs pašautas į nugarą. Tuo metu nežinojome, kad televizijos bokšto puolė elitinis KGB Alpha dalinys. Apie velionio smogiko šeimos traktavimą čia skaityme pirmąjį kartą.

James Billington ištikėjęs, kad 1991 metų rugpjūčio mėnesio įvykiai buvo proveržis, kurio prasmė Rusijos istorijai bus ko gero didesnė negu bolševikų spalio revoliucijos. Billington labai iškalbiai argumentuoja, kad dabartinis proveržis yra dvasinis atsinaujinimas, kuris žada laisvę ir atpirkimą po Rusijos ilgo autoritacijos ir totalitarizmo bausės sapno. Tikrai įdomu atrasti, kad Billington mato, jog šiame proveržyje svarbią rolę vaidino ir lietuviai. (a.a.l.)

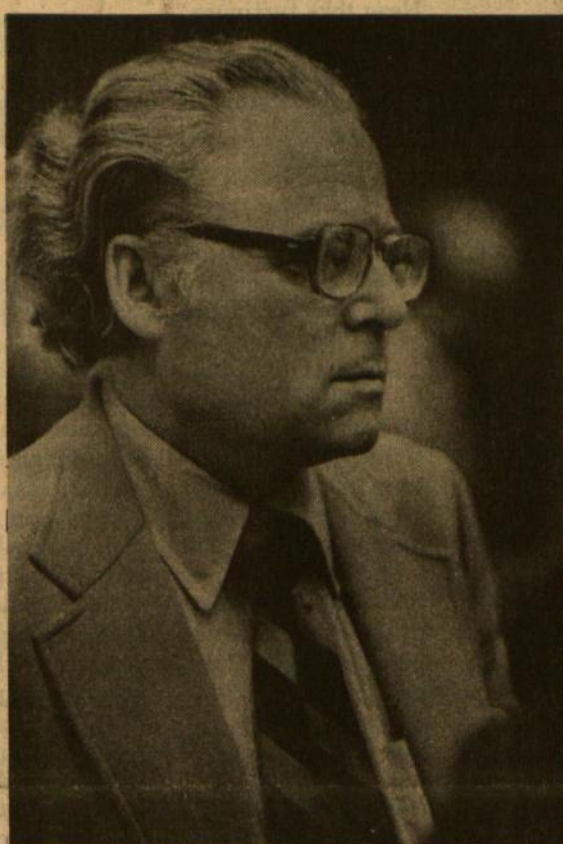
• Tarptautinio PEN klubo kongresas (apie kurį buvo rašyta šioje „Kertinėje parašėje“ šių metų balandžio 3 dienos *Draugo* kultūrinio priedo laidoje), turėjęs įvykti balandžio 19-24 dienomis Dubrovnik mieste, Chorvatijoje, buvo atidėtas neribotam laikui, ginklams ir baimei nugalėjus mūšas ir daugiamalį rašytojų paabūsus toje Europos dalyje vykstančių karo veiksmyų bei visuotinio samšio.

Kai viso spiečiaus literatūros žmonių sutelktinis darbas jau yra baigtas, kai prieš mus ant stalo guli imponuojanti 864 puslapių didelio formato knyga apie 45 metų išeiviškąjį lietuvių literatūros laikotarpį studijiniui ir informaciniui požiūriui, negalėjom praleisti progos apie visa tai pakalbėti su dviem žmonėmis, kurių rūpestių ir darbu šis neeilinis projektas buvo įkūnytas. Taigi šnekamės su Rimvydu Šilbajoriu ir Kaziu Bradūnu, pokalbį perduodami ir mūsų skaitytojams.

Kaip jau suspėjome patirti, veikalas „Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990“ yra parašytas dvidešimties egzodo literatūrologų, redaguotas dviejų redaktorių, toli nuo vienas kito gyvenančių. Sakykite, kaip jūdviem vyko vienas kita susisakuti, visais reikalais susikabėti, nutarimus įkūnyti iki paskutinio taško?

RIMVYDAS ŠILBAJORIS: Visa ideja užgimė Kazio Bradūno poetiškoje-praktiškėje galvoj kone prieš dešimtmetį. Tai jis su manim susisiektė, siūlydamas bendradarbiauti. Tuo metu aš buvau Washington'e, Woodrow Wilson institute, kur rinkau medžiagą apie Tolstojų ir tuo pat metu vyščiau studiją apie Dostojevskio *Brolius Karamazovus*. Staiga ateina Kazys ir sako, kad, girdi, egzistuoja ir lietuvių literatūra, ir net išeivų, apie kurią

ieikėtų ką nors rimtesnio parašyti, nes anos sovietų Lietuvos leidyklos masu ignoruoja. Sutikau su juo mintim ir leidaus įtikinamas (kaipgi žemaitis atsispirs suvalkiečiams), kad ir aš turečiau prisidėti kaip vienas iš autorių-redaktorių. Tai ir nusivėdžiau Kazi į savo tą Wilson istaigą, ir pradėjom planuoti, rinkti pavardes ir galimus veikalus, laikotarpius su mano kompiuteriu, kuris Kaziui be galo patiko, nes jo rašomoji mašinėlė jam priminė, kaip Lietuvoj senais laikais rankinės mašinos burokų lapus „čieka-vojo“ — toks pat garsas. Taigi kompiuteris ir kaimo Lietuva: puiki pradžia darbiu apie įsivienijimą literatūra. Po to susirašinėjome, kartais ir asmeniškai susitikdavome, aptardavome darbo eigą, progresą ir patys pradėjome savo straipsnius rašyti ir desperatiškai bartis su kai kuriais vėluojančiais autoriais. Ju būvo nedaug, bet jie tikrai, rimtai vėlavosi, įsiklausė į kažkokį ledyną

Rimvydas Šilbajoris

Vytauto Maželio nuotrauka

laikotarpio laikrodį („vai skambink per amžius...“). Barės daugiausia vargšas Kazys, su savo suvalkietiška energija, kai tuo tarpu aš, su žemaitiška inercija, vis kartočiau, kad sutinku su jo mintimis. Taip gražiai ir užbaidėme darbą, jam griežiant smuiko rūpestingai, o man cimbalais bėtaikant melodingai.

Kokios paskatos ir kokios situacijos paakino minti, jog reikia visos mūsų egzodo literatūros portreto, nutapyto gyvastingiausių išėivijos literatūrologų pastangomis?

KAZYS BRADŪNAS: Minties paskatos ir būtinybę diktuojančios situacijos šį kartą jau nebuvo pirminės ir atsitiktinės. Kadaiše, praėjus tik egzodo dvidešimtmečiui, imta jausti, kad akademinio, o kartu ir informacinio leidinio apie mūsų egzodo literatūrą būtina reikia. Ir tik išsivijoje buvo įmanoma tai padaryti, nes atitinkamuose leidiniuose tėvynėje mūsų egzodo literatūra buvo nutyliama, o jei ir leidžiama apie ją prasitarti, tai tik kaip apie nieko gero ne-

dziustānciā, o gal ir visai nudzi-
vusiā lietuviū literatūros šakā.
Tuo tarpu buvo atvirkščiai: laisva
pokario dešimtmečių mūsu egzo-
do literatūra atnešē i lietuviū
grožinēs kūrybos visū žanrū
puslapius daug kā naujo, avan-

literatūra svetur 1945-1967. Tai Antano Vaičiulaičio, Kęstučio Keblio, Rimvydo Šilbajorio, Stasio Santvaro, Vlado Kulboko, Juozo Girmiaus ir Česlovo Grincevičiaus pasidalinto darbo vaisius.

Bet ir po to nauji egzodo dešimtmečiai ėjo, ir literatūrinis derlius augo. Tikėtasi, kad bent kiek laisvėančioje Lietuvoje tenkys

tiati literatūrologai gales jį aptarti. Tačiau vilytys nepasivirtino. Ten 1979-1982 metais išleistame taipgi kaautoriniame dvitymyje *Lietuvių literatūros istorija* mūsų egzodo literatūros indėlio visai nėra, lyg jo ir nebūtų buve. Tada čia ir vėl grįžta prie galvojimo, jog visa tai reikia patiems padaryti. Padaryti tiesiogiai savo protu, savo širdim, savomis rankomis ir sava kišene. Juk tai gal bus tikriaus negu žvilgsnis iš tolimos, kartais gal ir ne visą permatančios pašalės. Juk net ir čia, išvijoje, tiesiogiai savais pirštais tos mūsų egzodo literatūros pulsą jaučiant, kaautoriams darbas nebuvo lengvas, nes juk tai turėjo būti jau daugiau keturių dešimtmečių čionkščio literatūrinio gyvenimo įvairiausiu aspektų panorama.

Dabar vienoje knygoje prieš akis turint net 45 metų laikotarpio mūsų egzodo literatūros portretą, kokius jo bruožus labiausiai vertintumėte viso dvidešimtojo amžiaus mūsų literatūros paveikslu visumoje?

RIMVYDAS ŠILBAJORIS:
 Labiausiai vertinu veikalus,
 sukurtus senų lietuviškos
 kultūros tradicijų tęsėjai, jų
 atsižėmę ir meilėje skambintą
 žodį, ir iš antros pusės, išsivijęs
 „modernistų“, naujo stiliaus ir
 naujų minčių ieškotojų žodį.
 Visuomet mane jaudino kadaise
 Algimanto Mackaus išreikšta
 mintis, kad jie, naujieji, stovi ant
 praėjusių kartų pečių ir turi
 privilegiją didžiuiotis, kad tesia

Lietuvos bardų tradicija, kaip ten naujoviškai ir „nesuprantamai“ jie kai kuriems beskamambių. Mackus, suspaudes jam iš amžinybės paduotą tėvų ranką, pats nuejo amžinybės su ištiesta mums ranka. Išėjusio literatūros istorija po Mackaus didžia dalim ir susideda iš pastangų tęsti šią grandinę, aišku, savaip, aišku, kai kuriems neatpažįstamai („bet mes, lietuviai, mėgstame...“), bet taip, kad ji vėstų į ateitį ir galop paduotų ranką tėvynei. Didžiausius išėjusių rašytojų talentai, sekdami tik savo (būtinai savo!) kūrybinį imperatyvą, buvo, yra ir tos grandies kūrėjai. Norėčiau tikėtis, kad išėjusioj *Egzodo literatūroje* atsispindės ir ta mintis.

Būtu idomu išgirsti, kaip ta grandis ir ta mintis susipynė tiek bendraautoriniu, tiek konstruktiviniu atžvilgiu?

KAZYS BRADŪNAS: Susi-
pint tai susipynė. Bet vargu ar
visa tai būtų įkūnyta realybėje.
Jei nei mecenatizuoja Lietuvių
Fondo parama, totalus Fondo
angazavimasis veikalo paruoša-
ir jo leidybai. Tokie reikalo
supratimo atmosferoje be sunkių
klaustukų galėjo dirbti tiek
redaktoriai, tiek veikalo koo-
ordinatoriai, tiek galėjo ramiai lauk-
t užmojo pabaigos vardinis veika-
lo leidėjas Lituanistikos insti-
tutas.

O bendrų pastangų vaisius, dabar išėjusi *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*, yra parašyta net trijų išsivijusių literatūrologų kartų: vyresniosios, vidurinėsios ir pačios jausniausios. Ir labai skaudu, kad iš kiekvienos kartos vis vienas atstovas jau negalėjo savo akimis išvysti šio bendrojo darbo rezultatų, visi trys buvo pašaukti amžinybėn. Tai Antanas Vaičiulaitis (1906-1992), Dainius Vasiliauskienė (1927-1992) ir Žilvilė Bilaišytė (1951-1991). Prieš

juos ir prieš jų svarų indėlį knygon čia nulenkiame galvą. Į jų ir kitų septyniolikos duoklę veikalo puslapiams šiandien jau galime pažvelgti ir detaliau.

Knyga pradedama trumpu informacinio redaktorių žodžiu. Po jo eina Kazio Bradūno egzilų literatūros apibendrinantis raštas „Vadiniai žvilgsniai“. Alfonsas Nyka-Niliūnas aptaria pačią vyriausią egzodo kartą: Vinčą Krėvę-Mickevičių, Mykolą Vaituką, Igną Šeinių-Jurkūną, Jurgį Savickį ir Faustą Kiršą. Tada prasideda pati stambioji – centrinė knygos dalis, paskirta trimis egzodo kartoms: nepriklausomybininkams, žemininkams, lankininkams ir egzodo augintiniams. Kiekvienai kartai skirtos dalies pradžioje Rimvydas Šilbajoris duoda situacinį jos aptarimą. O tada jau rašo: Viktorija Skrupskelytė apie Joną Aistį, Tomas Venclova – apie Bernardą Brazdžionį, Rimvydas Šilbajoris – apie Henriką Radauską. Visus kitus šios kartos poetus peržvelgia Kazys Bradūnas. Jos iškirtinius prozaikų nagrinėja: Kęstutis Keblys Vinčą Ramoną, Vytautas A. Jonynas Jurgį Januką, Aušra Liulevičienė Antaną Vaičiulaitį, o Antanas Vaičiulaitis Pulgį Andriešį. Kiti šios kartos beletristai priežiūrimą Vytauto A. Jonyno. Per šios nepriklausomybininkų kartos dramaturgijos sustoją Bronius Vaskelis.

Pereinant į žemininkus, Viktorijai Skrupskelytei tenka Kazys Bradūnas ir Alfonsas Nyka-Niliūnas, o Živilei Bilaišytei Henrikas Nagys. Kiti žemininkų amžininkai poetai atduoti Vytautui A. Jonynui. O šios kartos prozaikus lukštena: Antanas Skėma — Šilbajoris, Marius Katiliskis — Violeta Kelertienė, Birutė Pūkelevičiūtė — Aušra Liulevičienė. Kiti žemininkų-lankininkų gretų beletristai pristatomi Alinos Stankinės. Algirdas Landsbergis atskirai aptariamas Vytauto A. Jonyno, o kita šios kartos dramaturgija pateikia Bronius Vaškelis. Jauniausios egzodo augintinių kartos Algimantas Mackų aprašo Ilona Gražytė-Maziliauskienė, o Liūnė Suteimā — Dana Vasiliauskienė. Kitus egzodo augintinius poetus išrankuoja Algirdas Titus Antanaitis, o beletristus — Audronė Barūnaitė-Willeke. Apie vėliausią iš Lietuvos atvykusius rašytojus kalba Liūtas Mockūnas. Į knygos pabaigą persisveria trys nemažos apimties straipsniai, suskupę savyje daug mokslinės, istorinės ir informacinės medžiagos, liečiančios visą 45 metų lietuvių egzodo literatūros laikotarpį. O jie yra: Vlodo Kulboko „Kritika ir literatūros mokslas“, Algirdo Titaus Antanaičio „Literatūriniai leidiniai ir literatūra periodinėje spaudoje“, Alfonso Šešplaukio-Tyruolio „Lietuvių rašytojų draugijos ir kitos literatūrinės veiklos apžvalga“. Pabaigoje skaitytojui dar perteikiama daugeliu atvejų labai paranki knygoje minimų pavardžių rodyklė.

Vertētu čia dar priminti, kad tie divdesimties koautorij darbai didelio formato leidinyje susiklosto į 864 puslapius, kuriuos dar pajavairina daugiau kaip 400 (Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Pavyzdys Rusijai — Lietuva • „Lietuvių egzodo literatūrai 1945-1990“ pasirodžius • Fragmentas iš Juozo Apučio spaudai paruošto romano „Palkabalyje negalima sustoti“ • Jono Juškaitio eilėraščiai • Aštuntasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas • „Grandinėlei“ 40 metų • Apie lietuvių-lenkų santykius

Juozas Aputis

Iš romano „Palkabalyje negalima sustoti“

Romane pasakojama girininko Vlado Bagdono išgyvenimų, jo meilės istorija. Be šiai temai skirtų puslapių, romane yra ir netolimo meto būties realijų, bylojančių apie dvasiškai slėgiamo žmogaus norą išsprūsti iš monotoniško gyvenimo narvo.

Šioje ištraukoje — momentas, kai Vladas Bagdonas išeina iš miškų ministerijos posėdžių salės (kur buvo svarstomas už tai, kad nepakluso bukam ministerijos nurodymui) į Vilniaus gatves ir čia susitinka mylimą žmogų — pienininko žmoną mokytoją Gerda.

Kitoje ištraukoje — vieni paskutiniųjų romano puslapių, kuriose Gerda ir Bagdonas patiria sunkiai bepakeliamą smūgį. (Šis antrasis fragmentas iš naujojo Juozo Apučio romano „Palkabalyje negalima sustoti“, dar niekur neskelbto bus „Draugo“ kultūriniam priede spausdinamas ateinančio šeštadienio, gegužės 1 dienos, laidoje.)

Patraukia prospektu. Į abi puses skuba pulkai žmonių. Net vaikščioti nemoku dideliame mieste, pagalvoja užkliuvęs už skrybėlėto vyro ir atsispašęs. Buvo gera: vis dėlto jo teisybė. Dabar projektuotojai garantuoti Palkabalio mišką paliks, ministras aiškiai buvo jo pusėje. Gaila tik tai, jog kalbėdamas jis užmiršo pasakyti: aciū, kad nubaudėt, bet, patikėkit, jeigu iš anksto būčiau kreipėsis į ministeriją, nieko nelaimėčiau. Esame taip įpratę: sukrutame tik tai tada, kai viskas iškyla aikštėn skausmingai, lyg koks pūlinys. Reikia, kad žmogus numirtų, tik tai tada imam suprasti, koks jis buvo didelis.

Prie krautuvės pamatė ilgą eilę žmonių. Perėjo į kitą pusę pažūrėti. Matyt, buvo ar pertrauka, ar priiminėjamos prekės, kad eilė nė kiek nejudėjo. Ne, ne pertrauka — sušilusi pardavėja nespėjo iš krūvos traukti vietnamietiškus šiaudinius kilimėlius. Vinculis labai apsidžiaugtu, bet nejaugi šitie stovėsi, o paskui eisi apsikrovęs kaip kupranugaris?

Kokia didinga šviesa sklido iš Katedros aikštės! Vienas šonas buvo užstotas pastolių, keli žmonės varinė skarda dengė stogą. Su laukęs žalias šviesos, išėjo į aikštę, kurioje seniai bebuvu vaikščiojęs — tais laikais, kai iš akademijos buvo atvažiavęs ekskursijon. Jau tada pastebėjo plačias vežes — ir iškart suprato, kad karo metais čia nuvažiuota tanko — plytelės susproginėjo nuo jo svorio. Lyg kokie skruzdžiukai žmonės vaikštinejo pilies bokšto viršūnė, vieni smukdavę žemyn, išlisdavo kitų galvos. Panoro tenai užlipti ir jis, pasidairyti į Vilnių. Nedelsdamas pasuko žvyruotą taku link kalno papėdės.

— Ponas, viską pasakysiu, duok ranką, — pristoję čigonės. Vienai jų pasirodė, kad pasisekė šita žmogeli prisivilioti, tad žvilgsniu kitas nuėjo šalin. — Pasakysiu, kas tavęs, branguti, laukia, pasakysiu, kaip tau seksis... skraidyti padangėje...

Bagdonas papurtė galvą ir tuoj pat suprato, kodėl čigonė jį palaikė lakūnu: juk į kolegiją važiuo su uniforma. Šit kodėl žmonės, kai buvo priėjęs prie vietnamietiško kilimėlio, sužiuro.

— Matau, esi geras žmogus, erelis, o kodėl nenori čigonėlei padėti, vaikelis ištroškęs, duok ant vandanelio...

Padavė monetą, čigonė greit jį pačiupo, žvilgtelėjo ir lyg ką tik kraipydama sijonuotą užpakalį nuėjo į būrį.

Negalėjo patikėti savo akimis! Jis tik įtraukė pečius ir taip ejo priešais, jausdamas, kad juokingas, kitoks atrodė su savo uniforma, betrūko tik tai, kad jo drabužis būtų apkritęs pušų spygliais.

— Gerda... — sustoję priešais. Sutriko ir ji, stovėjo nekrusteldama, eidamas pro šalį kombinzonu apsisvilkęs žmogus Gerdą stumtelėjo, ji pasviro, paliesdama Bagdono švarką ir pataikydama įsikibti į blizgančią sagą.

— Ar ne likimās, Gerda? Eime, — tarė apsimirėjęs, — matai, kaip ima pildytis sena mūsų svajonė — pabūti dviese dideliame mieste, kur žmonės nepažįstami, kur niekam nesvarbu, nei kas tu, nei iš kur. Tik šįryt mačiau tave kieme, o dabar mes čia abudu. Eime, — paima jai už rankos.

— Į pilį nelipsi?

— Kam lipti man, jeigu tu jau buvai, ar ne?

— Buvau... Ir tave mačiau apačioj... Mačiau, kaip pristoję čigonė. Žinai, ką tada pagalvojau? Jeigu tu leisi čigonei burti, vadinasi, pats nebetiki, ir jau tada mums abiems bus negerai... Ir tu nepasidavei! O il.. Žinok, baisu buvau laukti, kaip tu padarysi. Tu nesijuok, čia visai nejuokinga... Juk niekaip negalėjau lemti, čiai sutrukdė: aš aukštai, o tu apačioj kaip koks žvirblis... O ko čia atvažiavai?

— Ministerijon. Dėl pušynų. Viskas gerai, Gerda. Žinok, pats ministras užsistoję, nors papeikimą irasė... O tu?

Kaip negerai, kad nesusilaikė nepaklauses!

— Vladai...

— Tenai?

— Buvau ir ten.

— O Marytė atvažiavo?

— Ne. Nebijok... Buvau ir ten.

— Kaip?

— Nekalbėkim apie tai, Vladai... Ir aš buvau ministerijoj. Pažadėjo kol kas mokyklos

neuždaryti. Buvau pas tokį... Taigi, sako, palikti ne taip paprasta, pinigų juk kaštuoja... Betgi, sakau, toks kaimas, senoviškas, uždarysit mokyklą, neliks jokios gyvybės. Jis taip žiūri, taip žiūri į mane... Ar ilgai išversit, klausia, ir vėl taip žiūri...

— Tu jam patikai!

— Pavyduolis!.. Gerai, sako tas žmogus, neuždarysim... Tol, kol jūs, miela kolege, išsilaikysit...

— Tu tikrai jam patikai, Gerda!

— Visai suvaikėjai, Vladai.

Bagdonas grindinio duobutėje neskaudžiai niksteli koją, svirdamas pasiremia Gerdai į petį, susitinka su jos gyvomis, spindinčiomis akimis ir staiga pajunta, ką reiškia Gerdos išsiprašymas mokyklos neuždaryti. Vadinasi, Palkabalis ilgiems laikams. Palkabalis.

Bagdonas paima iš jos rankų odinį krepšį.

— Gal akmenų iš Vilniaus gatvių prisidėjai?

— Duonos... Prašė ir Maksučiai, ir sau.

— Ai, ir man reikial! Vinculiui žadėjau.

— Užteks visiems. Daug pripirkau. Keliose krautuvėse...

— Važiuojam į stotį, paliekam tavo nešulį ir eime pavaikščioti po Vilnių. Iki pat nakties! Gerai?

— Nežinau... — baimės gaidelė girdėti Gerdos balse.

— Ar kas labai negero? Gal kalbėjai su gydytoju?

— Tas pats. Nieko. Kol kas ir gydytojas nieko lengvo nežada. Gerai, pabūkim Vilniuje. Nepyk, jei sunkiai atsigausiu. Nepyk. Žinok, einu iš ligoninės ir vis atsigrėžiu, rodos, seka koks šaltas šešelis, Oi, Vladai!

Nesmagu, bet nėra ką sakyti — Vladas Bagdonas paima Gerdai už rankos. Nepamato ir čigonės, o čigonė mato, kandžiai šypsodamasi nužvelgia Gerdą. Atrodo, kad jos veide šmėkšteli net pavydo šešelis. Kad čigonė kokias moteris pavydėtul.. Žinoma, kai šalia tokia moteris, ar gali tas lakūnas galvoti apie ateitį? Čigonė buvo beeinanti link jų, stabteli, susiduria žvilgsniu su Gerda, kažkaip demonstratyviai pasisuka ir nueina į čigonų būrį.

Iš tos negerų nuotaikų duobės Bagdonas greitai neišliptų, jei ne Gerda, kuri, vos tik išeina į Katedros aikštę, kresteli galvą, prisimerkusį pažvelgia į dangų.

— Aš tuoj — luktėlek, dar valandėlė, ir aš gal atsigausiu. Aš labai stengiusis, ar tu nematai? Vladai — man jau gera, tikrai gera, patikėk. Eime ... laimingi per Vilnių.

Viena ranka ji bando padėti Bagdonui nešti krepšį, bet šis neleidžia. Ir ji užplūsta šilta pastikėjimo, tvirtumo banga.

Suskambo varpinės laikrodias.

— Į stotį važiuojam taksui! — Bagdonas suka link taksi aikštelės.

— Gerai, taksui!

Visi taksistai susibūrę prie vienos mašinos. Pamatęs juodu vienas skuba į savo automobilį, mikliai pagriebia Bagdono nešulį, įdeda į bagažinę, ir jau bemat jie lekia prospektu. Juk das kaip čigonas vairuotojas linksmas, tikrai pasisekė.

— Ar girdėjot naują anekdotą? — elegantiškai perjungdamas bėgi klausia jis.

— Kur mes girdėsim, — pasvirdama ties posūkiu Bagdono pusėn, sako Gerda.

— Negirdėjot? Tai šit: vienoj gamykloj buvo keistas žmogus. — Visada jis valgydamo darbo vietas — išsiima batoną ir dėžutę kilvų atsi-krapšto... Jau galybė laiko šitaip. Na šit... Kur tavo protas! — užrinka vairuotojas mažo automobiluko šoferiui, ketinusiam ties kino teatru apsisukti ir nenorėjusiam taksisto praleisti.

Gerda vėl pasvyra prie Bagdono. Tą jos judesį pastebi šoferis. Tai va: atvažiavo į gamyklą užsienio delegacija. Kad tam žmogui per pietus eiti į valgyklą neįsakyti, žino ir pats direktorius. Jis ir atėjo pasikalbėti. Ar tu gali rytoj per pietus ką nors rimtesnio atsinešti? Matai, bus užsienio delegacija. Kodėl ne, galiu, sako. Kita diena per pietus ir ateina delegacija. O tas žmogus, atsirėžęs riekę batono, užsitempa sviesto, ima iš dėžutės peiliuku juodą ikką. Valgo ir vis tepa. Okei, sako užsieniečiai. Išlydėjęs svečius atskuba direktorius. Sako, žinai, visą naktį nemiegojau, sukau galvą ką tu atsineši. Ir aš, sako tas žmogus, nelabai

turėjau kada miegoti — su žmona ir sūnum lupinėjom kilių akis...

Kvatoja vairuotojas, vis žvilgteldamas į keleivius. Juokiasi ir keleviai, Gerda net nebejaucia, kad pasidėjo galvą Bagdonui ant peties.

Stotyje vairuotojas mikliai iššoka, atidaro bagažinę

— Adjo! — juokiasi šoferis.

— Koks puikus Vilnius... — sako Gerda, kai laiptais abu eina į stotį.

— Tai tu čia kalta, kad Vilnius toks gražus, Gerda. Sutariam — grįžtam paskutiniu traukiniu? Gerai?

Gerda galvoja.

— O ką mes veiksime? — vėl jos balsas liūdnas. — Tada žinai, ką? Eisim į kokį madingą restoraną...

— Restoraną? Ne, šito tai nebus, Gerda.

Nesu toks turtingas...

— Ką bedarysi, teks susirasti turtingą. Man vieni juokai.

— Aš tau susieškosiu! Gerda, restoranuose dažnai valgo iš kaimų atklydę romanų herojai.

— Sakai?

— Taip.

— Tada aš nebemėgstu restoranų. Žinai, tai mudu — šmūrkšt į stoties bufetuką! Vai, pamiršau... O kas, jeigu... Gali būti iš Palkabalio...

— Nebus. Ar kada matei, kad kas iš Palkabalio miesto valgykloj valgytų!

Nagais lupdami nuo dešrelių odes, peilių čia negausi, jiedu juokėsi, žiūrėdami vienas į kitą, o dar didesnio smagumo buvo, kai prie jų staliuko priėjo senis. Toksai trumpais ūsiukais ir žviritomis akimis. Atsinešė jis stiklinę obuolių sulčių, daugiau kaip pusę mikliai nugėrė, o tada dar mikliau atsiseję sulamydą švarkelį, pasikišo galvą sau po pažastim, dantimis ištraukė popierinį kamštį iš butelio, kuris ramiausiai liko tūnoti didelėje jo švarko kišenėje. Garsiai sukluskę gėrimas į stiklinę, ant kurios dugno geltonavo lašas obuolių sulčių. Guvusis žmogelis mirktelėjo Gerdai ir Bagdonui, susiversdamas burnon savo sultis ir pagražodamas pirštu indų surinkinėjantį moteriškai, žiūrinčiai į jį ir kraipantį galvą:

— Kiekvieną dieną tas pats, kaip tu dar gyvas?

— Iš pasiutimo, iš pasiutimo! Kad padarau, taip, kaip noriui Sudeviučiu... — pasakė jis Gerdai ir Bagdonui ir išėjo pro duris, plačiai statydamas kojas, pūsdamas krūtine, keldamas pečius.

Iš stoties nueina žemyn, pro Aušros vartus. Nišoje atsiklaupusi linguoja senė, apsigobusi didele skara. Šalia ji turi suplyšusią kepurę, į kurią Bagdonas įmeta pinigą.

— Visą amžlį melsiuos, visą amžlį...

— Atsiranda naivių žmonių, — murmteli pro šalį eidama stambi moteris. — Vakare jau šlitinuos pakampiais girta...

Bagdonas užrausta.

— Gal ir jūs kada pašlitiniuosit.

Moteris stabteli priblokšta, negalėdama suprasti, kaip čia įmanoma lyginti.

— Netiki ji tavo pranašystėmis, — sako Gerda.

Koncertai, koncertai, koncertai! Šiandien groja Vilniaus kvartetas, labai norėtų nueiti, bet nespės į traukinį. Bagdonas yra girdėjęs grojant, buvo atvažiavę į Skuodą, atėjo gal dvidešimt penki žmonės, o muzikantai taip sąžiningai grojo! Akinuotis muzikantas prieš koncertą ilgai ir įdomiai pasakojo apie Haydn'ą ir jo kvartetus. Ir jis, Bagdonas, kartais drįsta pagalvoti, jog nėra jokios prasmės nei gyven-ti, nei dirbti. O jau girininko darbo prasmė — visai nieko verta... Tai ką sakyti tiems keturiems menininkams, kuriems plojo daugybės pasaulio miestų žmonės ir kurių pasiklausti čia, rajono miestelyje, susirinko tik tai keletas? Užtat eilių eilės stovės prie cirko kasų. Bet... betgi tie muzikantai girdėjo plojimus pasaulio miestuose!..

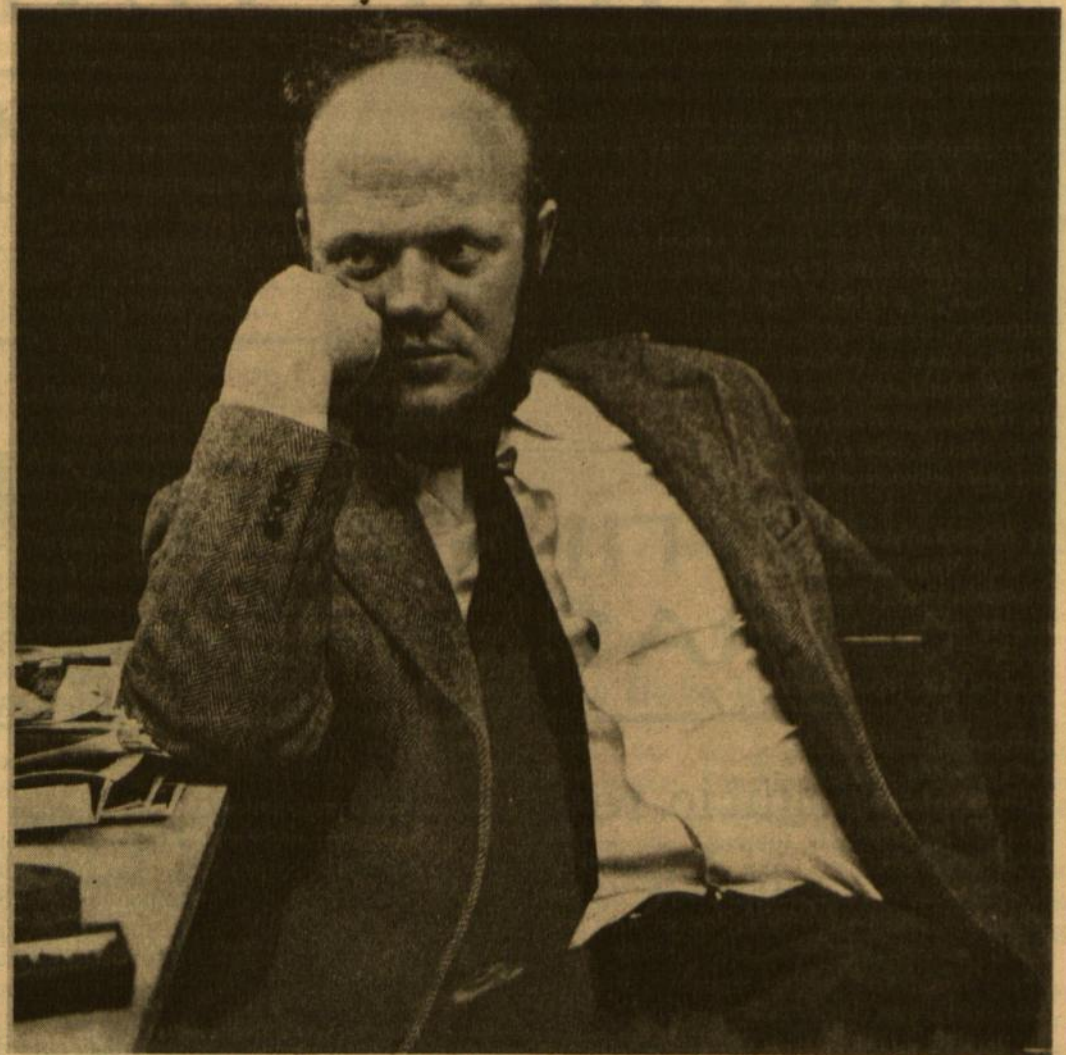
Nueinam į kiną, Gerda. Palkabaly juk nieko nematom.

— Gerai. Gerai sumanei. Ar rasim tinkamą laiku?

Rado. Šeštą valandą čia pat, netoli nuo stoties, rodoma „Plika sala“ — senas japonų filmas, apie kurį abu buvo girdėję. Nusipirkę bilietus, eina senamiestio gatve, pamato įdomią knygyną iškabą, o ties knygyno durimis aukštai kabančią atverstą varinę knygą. Prisiminė atviruką su šiuo knygynu ir ta varinė knygą. Nedidelę knygyno saliuokę buvo trys mergaitės, viena jų sėdėjo prie kasos, kita stovėjo kertė, o trečioji, aukšta ir liekna, kalbėjo telefonu.

Baisu žiūrėti į knygas, kai nedaug apie jas suprantį, ir čia Gerda ateina Vladui į pagalbą.

— Eikš, — tyliai pašaukia ji iš kitos kertės.

Juozas Aputis

Algimanto Kunčiaus nuotrauka

— Žiūrėk. — Rankoje ji laiko vaikišką ano barzdotoiaus poeto knygelę.

— Vidai...

— Prašom čia, — pakviečia aukštoji mergaitė, nes kasininkė atsistojusi išeina. — Labai gera knygelė, — priduria, ir jiedu vienu metu užrausta: Dieve, kaip viskas matyti — juk kokiam miestiečiui ta mergaitė nepasakytų nė žodžio, nors jis apie knygas nė tiek neišmanytu, bet jo visai kita laikysena.

— Aha, mes irgi... — Gerda turbūt norėtų prasiartinti, kad poetą jiedu pažįsta, bet nebaigia sakyti, nes tuo metu pro vidines duris, iš kito kambario į saliuokę įeina... Anoji poetė! Ir Gerda, ir Vladas pamato ją iškart, sutrinka, knygyno mergaitės irgi suklūsta. Poetė jau eina pro šalį, Vladas Bagdonas ketina pasisveikinti. Poetė atpažįsta.

— Labas! Netikėti žmonės! Gal dažnai Vilniuje būnat?

— Ne... Retai. Šit Gerdai reikėjo išsikariauti, kad Palkabaly paliktų pradinę mokyklą...

— O Viešpatie, kaip sunku Vladui Bagdonui kalbėti, jeigu būtų nusiėmęs kepurę, galėtų ją glamžyti, prisipažindamas prieš šono.

— Ar ilgam?

— Švakar grįžtam... — Gerdai kalbėti išeina kiek laisviau.

Knygyno mergaitėms įdomu: kas čia toks uniformotas su ta baltaveide gražuole?

— Jūs toks neatpažįstamas su uniforma... Užteimėm pas mane, pasėdėtume. Vakare žadėjo užsukti poetas. Atsimenat? Važiukite vėliau.

— Kad į Palkabaly vėlai nėra jokio transporto, — atsako Bagdonas.

— Atsiminiau: išėjo labai įdomi knyga — Vaito romanas... Kazi, ar čia jo nėra? — Poetė prieina prie lentynos, ieško akimis knygos. — Zita, — ji kreipiasi į aukštąją mergaitę, — Ar jūs to Vaito čia visai nelaikot? Būk gera, atnešk vieną, šitiems žmonėms labai reikia.

— Oi, gerai, — Zita, rodos, net apsidžiaugia dingsta už anų durų, pasirodo greitai, paduoda Vladui Bagdonui knygą.

— Zita, čia žmonės iš Džukijos, iš tokio Palkabalio kaimo. Negirdėjai?

— Zita patraukia pečius.

— Atvažiukite vasarą grybauti... — šypteli Bagdonas. — Ir jūs, — linkteli poetei, — visos atvažiukit.

Kitos dvi knygyno mergaitės nusijuokia.

— O ką — ir atvažiuosim, — taria poetė. — Ar ne, Zitele?

— Žinoma...

— Tai sakom iki pasimatymo, ir labai aciū.

— Bagdonas kilsteli uniforminę kepurę. Zita visus juos palydi iki durų.

— Einu pas tokį dailininką. Gal kartu? Jam būtų labai įdomu. Talentingas žmogus, tik tai valdžia nenori jo pripažinti... Užeinam, gal spėsit, Vladai... — Keistai išrodo, kad ji kreipiasi vardu. — Užeinam, Gerda.

— Jūs atsimenat ir vardus? — nustemba Gerda.

— Vardus labai įsidėmiu... Kartais koks įdomus vardas man būna paskata parašyti eilėraštį... Eime?

— Ar spėsime, Gerda? Matot, mes turime bi-lietą į kiną. Šeštą valandą.

Poetė žvilgteli į laikrodėlį ant rankos.

— Spėsit. Visai netoli. Koks filmas?

— „Plika sala“.

— Oi tai — nuostabul

Patraukia gatve žemyn, sutinka nemažą žmonių, kurie su poete sveikinas. Perėjo siaurą geležinį tiltuką. Kaip Venecijoje, kurios niekada nematė: taip gražiai per akmenis garga upelės vanduo. Keli namai statiai pakibę virš srovės, kažkaip keistai pastatyti — lyg kokie balkonai... Vijoklių lapai prie tų namelių jau apgeltę. Rudeniui dvelkia šis senas miesto kampelis. Prie cerkvės jau daug prikritę lapų.

— Gražu, — atsidūsta Gerda.

— Man senamiestis irgi patinka. Čia esu gyvenusi, — taria poetė. — Šitame ilgame name dailininko dirbtuvė. Čia tik atsargiai, jūs, Gerda, įsikibkit į mane, koridorių nėra šviesos.

Šviesos koridoriuje iš tikrųjų nebuvo. Gerda, žinoma, nedrįso įsikibti poetei į ranką ar skverną, už rankos ją paėmė poetė.

— Jūs laikykites Gerdos! — iš tamsos ateina poetės balsas. — Kaip Breughelio paveiksle...

Tamsoje surado Gerdos ranką. Lyg koks telegrafas abiejų rankų pirštuose kraujas muštų tą patį žodį.

Koridoriuje trenkė pelėsiais, pro pasirodžiusį didelį murziną langą kvadratiname kiemelyje buvo matyti krūva anglių, kurias sulankstyti kibiru nešiojo pašainas žmogutis.

Poetė kelis kartus stipriai pabaldė į duris, kurias šiaip taip apčiuopom surado.

Anapus pasigirdo švelnus nestoras balsas. Netrukus nušvito durų anga, poetė jau peržengė slenkstį.

— O, ir svečių krūva! Prašom, prašom.

Net keista, kaip laisvai jis elgiasi su žmonėmis — matyt, įpratęs daug jų sutikti. Pats stambokas, atletiškas, ūsai panosė, ilgos rankos nukarusios palei šlaunis. Netrukus rankas jis susideda ant krūtines, paskui vėl nuleidžia, ieškodamas, kur svečius pasodinti.

— Jūs ant šitos kėdutės, — sako Gerdai, nužvelgdamas jos smėlio spalvos kostiumėlį. — Dovanokit, užtiesiu laikraščius, galite kartais išsieti... Chi... — nusijuokia jis, ir iš to juoko galima suprasti, kad toje dirbtuvėje išspuošė nelabai kas lankosi.

— Albertinai, čia mano geri pažįstami. Ar girdėjai Palkabalio kaimą Džukijoj?

— Girdėjau... Taigi tenai kažkur netoli yra gimęs poetas... Snapas... Chi... — vėl jaukia šypteli dailininkas.

— Girininkas Vladas ir mokytoja Gerda, — supažindina poetė.

— Puiku, — sako dailininkas, pasodinęs šiaip taip ir Gerdą, ir Bagdoną, ir poetę. Pats jis atitraukia ir pasiremia į senovinę skrynją, uždengta audeklu. — Gal vynelio? Kaip sakys svečiai?... Jis vėl šypteli. Tikrai į akis krenta jo lėti ir visiškai nesuvaržyti judesiai. Stebina ramybė, tvyranti visoje didžiulėje dirbtuvėje, kurios pusapskritimo formos langai apačioje uždangstyti persiviečiančiu popierium. Pastebėjęs Gerdos žvilgsnį, kimšdamas butelį, dailininkas paaiškina:

— Matot, taip spoksok visokie, eidami pro šalį. Vaikai ir latrai.

Pirma jis pripila stiklą poetei, paskiau Gerdai.

— Aciū, — sako Gerda ir mėgina atsistojusi per krūvą rėmų, dažų tubelių, sulūžusių kėdžių, suknęžtų žaislų prieiti prie lango. Čia vienas prie kito glaudžiasi didelių ir mažų lėlių galvos, rankos, kojos, skylėti liemenys, kelių eismo ženklai, seni žibintai, radijo aparatų griaučiai...

Pabaigtuvių vainiką keliant

(Atkelta iš 1 psl.)

ilustracijų. Tai vis rašytojų portretai, jų kūrybinio ir buitinio gyvenimo nuotraukos, rinktinių knygos viršelių pavyzdžiai, rankraščių faksimilės, egzodo literatūrinio gyvenimo įvykių akimirkos. Leidinys apipavidalintas dailininko Vytauto O. Virkau priežiūroje, su jo paties aplankiniu viršeliu.

Atsilekam ar pralenkiam su savo egzodo literatūra kitus bendro likimo labiau rytinio Europos regiono egzilus, ypač mūsų kaimynus – latvius ir estus?

RIMVYDAS ŠILBAJORIS:

Nelabai pasitikiu tokia „olimpinių žaidimų“ terminologija ir žintimis. Kada sportininkas laimi aukso medalį, ant pakopos stovi jis, asmuo, pasiekęs savo pergalę, nes be jo talento ir pasiryžimo visos juo besididžiuojančio krašto pastangos, nieko ypatingo nebūtų laimėję. Tuo labiau tai tinka literatūrai. Kada rašytojai sako, jog jie kuria tik sau, savo sielai, tai ir tiesa, ir netiesa. Jiems, kaip ir mums visiems, gyvybiškai reikia dialogo su kitais žmonėmis; tie, kurie nieko nenori kitiems pasakyti, nieko ir sau nepasako. O tačiau, didesnį gilumą, jie iš tiesų kalbasi intymiai tik su savimi, su savo Idėja, kaip kadaise gražiai pasakė prancūzų poetas Théophile Gautier: „Avec une idée, en face de Dieu seul“ (su Mintimi, veidu tiktai prieš Dievą). Tokiuose rūmuose mažai belieka prasmės kalbėti apie vieno ar kito krašto, kultūros „literatūras“, o tuo labiau jas kaip nors lyginti. Bet tiek to. Sakysčiau, kad latvių išeivijos literatūroje pirmieji talentų nemažiau kaip pas mus, o pati literatūros darbo dirva gerokai platesnė ir derlingesnė. Net ir visuomeninėmis rašytojų darbo formomis jie gana skirtingai galvoja: pas mus rašytojai suvažiuoja perskaityti protokolų, paminėti mirusių, išklausti vienos kitos bendro pobūdžio paskaitos, kartais piktokai pasiginčyti ir po to pobūvyje pasižliaugti savimi. Pas latvius būna studijų savaitės: nagrinėjami atskiri kūriniai, vedami bendresni akademinių pobūdžio kursai, vakarais pristatomi atskiri rašytojai su savo vėliausiais darbais, kuriuos po to klausytojai diskutuoja, pačiam autoriui dalyvaujant. Po visa ko, minčių ir jausmų dalybos vyksta jau ir prie taurėlės. Apie estus daug nežinau, kalbos nemoku, pas juos nesu buvęs, bet iš pažįstamų estų susidarė įspūdis, kad jie panašesni ir latvius tuo atžvilgiu. Tačiau kuri literatūra prana-

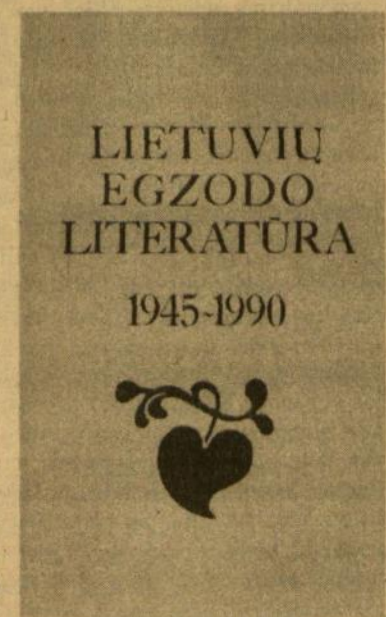
Rimtai ir linksmai „Lietuvių egzodo literatūros 1945-1990“ reikalus aptariant: Kazys Bradūnas ir Rimvydas Šilbajoris.

Zigmo Degučio nuotrauka

šesnė už kitą, sunku pasakyti, o ir nesinori. Ukrainiečiai, girdžiu, turi turtingą literatūrą, bet su ja esu labai mažai susipažinęs. Lenkai turi tokias figūras kaip Czesław Miłosz, Lietuvos mylėtoja, nors, mylėdamas, kartais ja ir nusivylęs. Tačiau šiandien jau per sunku pasakyti, ar jis tikrai „egzilas“; tarp kitko sunku dabar nepasakyti, kas iš mūsų dar yra egzilas arba „tremtinys“ – tai kitos epochos, kitų aplinkybių kalba. Tiesiant jau anksčiau pradėta minti – „bet mes, lietuviai, mėgstam“, raustu iš gedos, prisipažindamas, kad tiesiog nežinau pakankamai apie Rytų Europos egzilio rašytojus ir jų pasiekimus. Tai mano būtis savotiška nepakeliamo lengvumo našta.

O kokios išvados būtų, žvelgiant į 1945-1990 metų laikotarpio egzodą ir Lietuvoje sukurtą literatūrą?

KAZYS BRADŪNAS: Bet turbūt nebus tik „olimpinių žaidimų

Aplankinis knygos viršelis, pieštas dailininko Vytauto O. Virkau

terminologija“, jeigu mes be jokių „komandinių“ rezultatų skaičiavimo, kalbėdami apie išeivijoje ir Lietuvoje sukurtą literatūrą, naudotume grynai struktūrinius, tekstologinius, lyginamosios istorinės raidos literatūrologinius metodus. O šia kryptimi abipus Atlanto, galime sakyti, beveik nieko nėra padaryta. Buvo tai šen, tai ten viena kita užuomina periodikoje, tai ir viskas. Dabar jau labai reikėtų tiesiog atskirų studijų, svarstančių šį dualistinį lietuvių literatūros unikumą. O kol tokių akylų studijų nėra, tai rimtesnės išvados šiandien gal ir per ankstyvos.

O tik periodikoj pastebėtose užuominose yra jau ir tam tikrų pavoju pasiklysti, per neapsižiūrėjimą įpilietinant gal ir labai abejotina prielaida. Sakysim, užtikau Lietuvoje brūkštelta minti, prileidžiančia, kad egzodo poetai žemininkai ir Lietuvoje „paskutinieji nuo žagrės“ ir dar

kiek jaunesni vidurinėsios kartos poetai yra kone broliai dvyniai, pagimdyti kažkokios bendros mistinės motinos ar mūzos. O juk tai yra dvi visai realios poetų kartos, kuriose vieni už kitus jaunesni ar vyresni daugiau visu dešimtmečiu. Lygiai taip, kaip žemininkai yra tiek pat jaunesni už Aisčio, Brazdžionio ir Radausko kartą. Taigi, ieškant kokių nors sąsajų tarp žemininkų ir jaunesniųjų Lietuvoje, reikėtų nepamiršti, kad žemininkai pirmaisiais pokario metais jau leido visam laikui būdingąsias savo kūrybos knygas, kada anie jaunesnieji tėvynėje dar nebuvo parodę nė savo debiutinių rinkinių. Todėl ieškant atsakymų į kas ir kaip, nereikėtų vengti ir to kada. Ir tokias bei panašias sąsajas svarstant, vargu ar verta leisti į gražias mistikas, verčiau naudoti labai realius kriterijus, tarp kurių nepamiršti ir laiko, kaip gana patikimo kelrodžio. Viso to užsiminimas yra tik trumputė iliustracija, rodanti, kad panašių bus ir daugiau, kai reikės išlukštenti ir egzodo, ir tėvynės šio laikotarpio literatūrinį palikimą. Literatūrologams bus darbo, o skaitytojams naujų atidengimų malonumas. Tai tokie šį kartą apskalbėjimai, turint prieš akis *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*, grynai kūrybinį ir leidybinį išeiviškųjų pastangų įkūnijimą.

Ačiū abiem redaktoriams, Kaziiui Bradūnui ir Rimvydai Šilbajoriui, už pasidalijimą mintimis su mūsų skaitytojais tokio nepaprasto ivykio proga. Linkime visiems įsigyti *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*, knygą, be kurios negali apsieiti kiekvienas, kam lietuviškoji literatūra tebėra mūsų visų bendrasis turtas, asmenišką pagūdą ir skaitymo malonumą.

VIII Mokslo ir kūrybos simpoziumas

Aštuntasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas vyks šių metų lapkričio 24-28 dienomis Čikagoje. Visus Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados ir kitų kraštų lietuvių mokslininkus, pageidaujancius simpoziume skaityti mokslinius pranešimus, kviečiame nedelsiant kreiptis į simpoziumo mokslinės programos komitetą. Galima rašyti komiteto pirmininkui, bet geriausiai kreiptis tiesiai į savos srities sekcijos vedėją. Moksliniai pranešimai sekcijose bus 15-20 minučių ilgio ir bus skaitomi lietuvių kalba. Štai mokslinės programos komiteto pavardės ir adresai:

Komiteto pirmininkas – Kęstutis Keblys, 15225 Seven Pines,

Baton Rouge, LA 70817. Tel. (504) 751-1252.

Technologijos mokslų sekcija – Almis Kuolas, 28864 Crestridge Road, Rancho Palos Verdes, CA 90274.

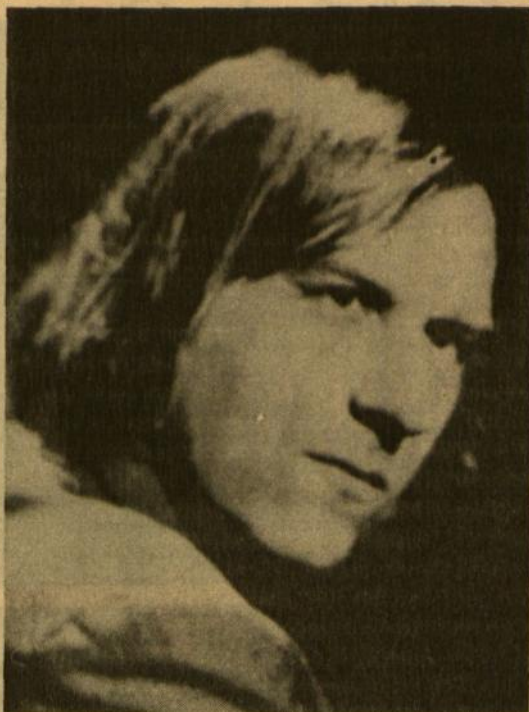
Griežtieji mokslai (biologija, biochemija, chemija, chemijos technologija, fizika, matematika) – Donatas Šatas, 99 Shenandoah Road, Warwick, RI 02886.

Architektūros ir dailėtyros sekcija – Algimantas Bublys, 5190 Long Meadow, Bloomfield Hills, MI 48013.

Medicinos ir odontologijos sekcija – Arvydas Vanagūnas, 237 South Grove, Oak Park, IL 60307.

Socialinių mokslų sekcija (ekonominė, psichologija, sociologija, teisė) – Aldona Gaškienė, 2718

Jonas Juškaitis

J. Juškaitis

Kiekviename žolės
Lape mačiau po aukso trupinį,
Tiesiau rankas žmonėms,
Kurie augino susirūpinę.

O tie laukai žali
Ir jų šviesioj vienatvėj santėmis
Su žiburiu toli...
Pareidavau vandens pakrantėmis.

Žiūrėdamas... lanka...
Kaip, sulaukdamas kvėpavimą,
Lėnai tamos ranka
Dangaus mėlyne visa paima.

Užtenka apie tai
Minties, kad visas nusižydrinčiau.
Ligi namų baltai
Lydėjo miglos pievų žydinčių.

Ramybėje mirties
Taip angelas ir jiems atsėlina
Sudėt rankas ir ties
Širdim laikyt leliją mėlyną.

Šalta su sidabru
Galva, užmirš gyvieji žuvusius,
Kur klausos jų darbų.
Prašina dienos kaip nebuvusios.

1992

Bermuda Dunes, Missouri City, TX 77459.

Istorijos sekcija (istorija, politiniai mokslai) – Leonas Sabaliūnas, 6593 Fleming Creek

Road, Ann Arbor, MI 48105. Literatūros mokslų sekcija

(etnografija, kalbotyra, literatūra) – Violeta Kelertienė, 5415 North Sheridan, #190, Chicago, IL 60640.

Muzikologijos sekcija – Emilija Sakadolskienė, 9509 Ocla Street, Silver Spring, MD 20901.

Filosofijos ir teologijos sekcija – Aldona Zailskaitė, 11000 South Kilpatrick, Oak Lawn, IL 60453. Laukiame mokslininkų atsiliepmo.

VIII M & K simpoziumo programos komitetas

da stipriausiai parodo žmogaus vargą. Vagonas apytuštis. Į Palkabalį tikrai niekas nevažiuo – savaitgaliais gal pasitaiko ir daugiau: iš internetų ir aukštųjų mokyklų namo grįžta vaikai, tėvų ar giminių aplankyti važiuoja miestiečiai.

Būtų buvę labai gerai, kad nedegtų vagone šviesos: žvaigždėta, mėnesiena naktis už lango. Bagdonui reikėjo išlipti anksčiau: mieste juk paliko motociklą. Jau pasirodė miesto gatvių šviesos.

– Būtime pamirš Vinculiui duoną. Paimk, – ištraukė iš savo krepšio. – Kažin, kada vėl šitaip besusitiksim. Lyg būtime iškeliaugė į užsienį...

– Vaziuosim vėl kur nors.

– Kai tyčia nuvažiuosim, nebus taip gera. Laikykitis tvirtai.

– Ir tu, Gerda. Būk stipri.

– Ir tu.

Naktį traukinys stovi neilgai – bereginti ima tolti raudona paskutinio vagono lempelė. Kažko baimindamasis, lyg vagis užsiveda motociklą, įsijungia šviesas ir išvažiuoja į vieškelį.

Nereikėtų taip daryti, bet stabteli kaimo gatvelėje, sulėtina greitį, ir pienininko troboje šitas jo motociklo garsas pažįstamas – čia akimuo užgesta šviesa ir taip pat akimuo vėl įsijungia.

– Atsargiai, saugokit kojines, chi... – perspėja dailininkas.

– Aš ne sykj čia susidurskiau, – įsiterpia poetė, irgi stodamasi nuo kėdutės.

– Vladi, tik pažiūrėk – kokia čia grožybė! – stebisi Gerda, pro langą pamatčius upelę, puslankių tekančią visai čia pat, palei namo sieną; ji murma ant lovųgalių, dviračio rėmų, cemento bloko, primėtų jos kelyje.

– Nieko, visai nieko... Visi taip sako, – trypčioja dailininkas. – Labai gražu pavasari.

– O juk miesto centras, ar ne? – paklausia Vladas.

– Pats centras... Ką tul... – čiauska poetė.

– Bet mums parodyk, ką esi padaręs. Gerda su Vladu nedaug teturi laiko.

– Kaži, gal svečiams neįdomu?

– Ką jūs. Labai įdomu. – Įveikdama kliūtis Gerda grįžta į dirbtuvės vidurį.

Vieną po kito nuo didžiųjų lentynų dailininkas traukia paveikslus, išdėlioja juos palei sieną, vienus palaikydamas ilgiau, kitus trumpiau, vienus pasukinėdamas, kitus kilsteldamas į viršų. Vienas paveikslas didžiulis, beveik žmogaus dydžio – tenai nutapyta lyg ir figūra, lyg ir griaučiai išvirtusiais viduriais, kurių vietoje dega laužas ar taip nežinia iš kur eina ugnis. Kitame – tamsiai mėlyname fone – lyg ir du liemenys su galvomis – viena viršuje, kita apačioje, o per vidurį jie susisiečia siaura

raudona juosta.

– Gal užteks? Viešniai gali būti baisu... – ramiai sukikena dailininkas.

– Baisoka, – nuoširdžiai prisipažįsta Gerda.

– Sakau... Palaukit, o gal ponis sutiktų valandėlę pasidėti. Pamėginčiau pasipašyti.

– Tikrai, Albertinai... – nudžiungia poetė.

– Oi, kaip puikl! Žinoma, pasipašyk.

Gerda užrausta, žvilgteli į Vladą, bet dailininkas jau atneša ir vidury pastato kėdutę, pasodina Gerdą, liepia pasisukti taip ir vėl kitaip, o poetė tuo tarpu Vladą paragina imti paveikslus iš kėtės ir sustatyti priešais.

– Čia jo tapyti portretai... – nusijuokia ji. Kikena ir dailininkas.

– Tokie man išėjo, – tarytumei kaltai sako jis.

Gerda išplečia akis: vienas liesutis liesutis žilas žmogus išskaptuotais skruostais, įdubusiomis akimis, kitas išįsusi smakru, trečias vėl – lyg kokia išvytusi kempinė, viena jo akis keliais centimetrais aukščiau už kitą. Dailininkas jau piešiasi savo bloknotylyje, verčia lapą po lapo, kartais pridėjęs pieštuką stabteli, įdėmiai žiūri Gerdai į veidą, paeina į šoną.

– Man kažko baisu... – vaikiškai pasako Gerda. Visiems ji dabar patinka, o Vladas švyti iš pasitenkinimo.

– Nebijokit, ponai... Ir nepykit – labai

panaši neišeisit.

– Ir nereikia – nelabai žino, ką pasakyti Gerda.

Ir viskas! Seansas baigtas.

– Reikėtų, žinoma, ir dar kokią dienele pamatyti ir pasipašyti, bet kur aš jus sugausiu.

Poetė pasilieka pas dailininką, o jie jau turi skubėti, jau tik pusvalandis iki filmo. Dažar pro duris juodu išlydi dailininkas, poetė pasilieka prie slenksčio, Bagdonas pabučiuoja jai ranką.

– Nežinau, ponai, kada. Iki pavasario gal ir nutapsysiu. Užsukit pažiūrėti.

– Labai ačiū.

– Laimingai, laimingai, – atsisveikina prie kiemo durų dailininkas.

Gera, kad susitiko poetė, labai gerai, tačiau kaip abiem palengvėjo, kai liko vieni. Jis labai geras, toks paprastas, šviesus žmogus, jauku ir lengva su juo kalbėtis, ir vis tiek visą laiką abu jautėsi lyg Tarutis su Monika. Net mintyse nenori tų puikių žmonių užgauti, bet Dievuliau, Dievuliau – kodėl abudu jautėsi esą taip toli nuo tų žmonių, nuo tų menininkų gyvenimo? Kaip išmukti į viską žiūrėti atsietai, nelyginant su savuoju?

Dvilypis jausmas: ir palengvėjo, kad pagaliau atsidūrė laisvėje, gatvėje, ir lyg adata badė paširdžius: kol buvo tenai, kol jų gyvenimą tam trumpam mirksniui paėmė dailininkas, rodos,

tuo pačiu jie buvo apsaugoti nuo pavojų, nuo savo rūpesčių. O čia, svetimo, tolumo miesto gatvėje, juos galėjo pulti kas tiktai norėjo. Ir jau atrodo, kad tenai, Palkabalyje, tikrasis jų gyvenimas, tiktai ten, kur jie ir kartu, ir vieniši. Tenai į pagalbą tau, rodos, gali ateiti paprasčiausia vėjų palenkta pušis. Betgi tenai biauariai veria kiekvieno žvilgsnis.

– Vladi, – sako glausdamasi Gerda. – Ar gerai pažįsti miestą? Kurioj pusėj lignoninė?

Lyg perliskas, Bagdonas sustoja, žiūri Gerdai į akis, paskui parodo ranka dešinią Šv. Onos bažnyčios.

Dabar abu žiūri į tą pusę – lyg į kalėjimą, iš kurio neseniai būtų pabėgę, bet kuris nepalaidžia jų minties, kurio kažkodėl lyg ir gaila, gaila palikti, kaip gaila buvo palikti Chillon'o kaliniui pelytę.

– Tu atleisk.

– Ką tu, Gerda.

Filme nieko nepaprasto nepamatė: vaikščiojo žmonės nuo kalno į ežerą, plaukė per ežerą į miestelį, iš tenai gabenosi maišus, paskui užėjo liūtis, permerkė trobelę, ištežino žemę aplinkui. Jiedu žiūrėjo sulaukę kvapą: kažkas baisaus ir didingai liūdno! Nejaugi tiktai šio kio gyvenimo vertas doras žmogus?

– Tai mudviejų gyvenimas... – sušnibžėjo tyliai jam į ausį Gerda.

– Gal nebūtinai taip... Matai, menas visa

Visada jauna... nors amžius ir brandus

„Grandinėlei“ keturiasdešimt metų

BRONIUS NAINYS

Buvo seni laikai, ir nebežinau tarp kokių popierių krūvos turėčiau ieškoti to Cleveland'o dienraščio numerio, kuriame pirmą kartą buvo ne tik aprašytas, bet ir meniškai vertintas „Grandinėlės“ koncertas ir idėja pora jos nuotraukų. Prisimenu tik, kad to laikraščio žurnaliste, vėliau kelis kartus „Grandinėlę“ lydėjusi net į užsienius, rašė, jog jaunos, gražios, puošnios, tačiau ir bągščios (timid) šokėjos, nedrąsiai įžengusios į sceną, artistišku ir labai tikslu šokių atlikimu gal pirmą kartą tokį koncertą stebėčius Cleveland'o žiūrovus amerikiečius sukėlė ant kojų ir sunaikino miesto kultūrinės aukštuomenės puoselėjamą mitą, kad pas tautines mažumas (etnics) nėra meno.

Nuo to laiko „Grandinėlei“ į amerikietišką sceną durys dažnai prasiverdavo, ir ne vienas, nors ir išrankus, tokio meno žinovas turėjo pripažinti lietuvių tautinio šokio grožį ir šią lietuvių liaudies kūrybą vertinti jau menui taikomais matais. Tai buvo pastebėta ne tik Cleveland'e, kur „Grandinėlė“ prieš keturiasdešimt metų gimė, augo, brendė, vystėsi ir dar tebegyvuoja, bet net keturiuose žemynuose lietuvių ir tataučių scenose.

Nelengva tai buvo pasiekti. Nes iš tikrųjų per dažnai Amerikoje įsikūrusios įvairios tautinės mažumos, o jų pilni šio krašto kampai, labai neatsakingai į amerikiečių scenas kopdamas su parapinio pajėgumo pasirodymais, yra sudariusios išpūdį, kad tikrai meno pas jas nėra. Ne iš karto ir „Grandinėlė“ į amerikiečių sceną kopė, nes jos vadovai Aleksandra ir Liudas Sagiai puikiai žinojo, ko tokia scena reikalauja ir kaip jai reikia pasiruošti. „Grandinėlę“ kurdami, gal apie tokia sceną jie ne negalvojo. Juk tai daugiau ar mažiau profesionalų darbas, o tarp lietuviško jaunimo tokių nebuvo.

Bet... paradoksas — kaip tik tokioje scenoje likimas lėmė „Grandinėlei“ gimti, tik, žinoma, varžytis ne su amerikiečių kultūrinės aukštuomenės poreikius tenkinančiais meno vienetais, bet tokių pačių, kaip lietuviai, Cleveland'o miesto tautybių festivalyje rungtis su tais vadinamais „etnikais“, pas kuriuos „nėra meno“. Tokiom „rungtynėm“ 1953 metais vasario 15 dieną vykusiam festivaliui Liudas Sagys parinko tryliką šaunesnių mergaičių ir, siek tiek su jomis padirbėjęs, išleido į sceną pašokti porą šokių. Mergaitėms bandymas patiko, jos neišsivaikščiojo, pasirinkusios „Grandinėlės“ vardą, darbą tęsė ir po dvejų metų Cleveland'o didžiųjų dienraščių suruoštame dainos ir šokio konkurse laimėjo pirmą vietą. Koks buvo jų džiaugsmas, kai, kaip laimėtojos, Cleveland'o simfoninio orkestro lydimos, amerikiečių publikai pašoko „Blezingėlę“. Ar ne šauni pradžia ir ar galima čia sustoti? Žinoma, kad ne.

Bet ne tokios „Blezingėlės“ Liudui Sagiui rūpėjo. Pavieniai šokiai, scenoje atliekami atskirai vienas nuo kito, jo meniškos prigimties patenkinti negalėjo. Savo išradingumą pavieniai šokiai meniškai parodė pirmojoje JAV ir Kanados lietuvių tautinių šokių šventėje 1956 metais Čikagoje Juozo Lingio sukurta „Sadute“, iš tokių „Sadučių“, „Blezingėlių“, „Jonkelių“, „Kubilų“ ir panašių šokių jis svajojo išvystyti ką nors daugiau, rasti juose ką nors bendro, kokią keliems ar daugiau šokių būdingą temą, jungti juos į vienetą ir rodyti jau kaip daugiau ar mažiau vienybę sceninį kūrinį arba, kokį nors šoki masiškai šokant, atlikti jį ne

„Grandinėlė“ 1968 metais Cleveland'e, tuo laiku jau išaugusi į koncertuojantį ansamblį.

1978 metais švėsdama savo 25 metų veiklos sukaktį, „Grandinėlė“ pakvietė Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininką Bronių Nainį sukakties garbės vadovu. Nuotraukoje „Grandinėlės“ šokėja Eglė Giedraitytė jam įteikia garbės vadovo raštą. Kairėje — „Grandinėlės“ vadovas Liudas Sagys.

atskiris rateliais, bet visai masei kartu. Čia jau reikėjo ir nemenkų kūrybinių sugebėjimų. Juos, kaip programos vadovas, Liudas Sagys parodė irgi Čikagoje antroje tautinių šokių šventėje. Pasisekimo paskatintas, — jo įvestomis naujovėmis mūsų tautinių šokių šventėse tebeskamba, jos dar ir šiandien tebekartojamos — Liudas Sagys jau anksčiau „Grandinėlėje“ pradėję tokį bandymą nutarė tęsti ir pradėjo ruošti vientisus, sceninius tautinių šokių ir kartu tautinės muzikos koncertus, parodydamas tikrai neeilinius sugebėjimus bei išradingumą. Bet kur tokiame išradingumui rasti pasipirties? Čia jam į talką atėjo buvęs bendradarbis ir Lietuvoje pasilikęs gabus tokio žanro menininkas Juo-

zas Lingys, pradėjęs plėsti tautinio šokio sceninę kūrybą, liaudies meno vardu šiaip taip pralįsdamas pro visokius okupacinius ideologinius varžtus. Juozo Lingio kūryba buvo ir pirmojoje šventėje Čikagoje Sagio paruošta ir jam vadovaujama atlikta žiūrovus sužavėjusi „Sadute“, tik teisybės tada negalima buvo sakyti. Sužinojė, kad šis žavus šokis sukurta okupuotoje Lietuvoje, „Sadute“, o kartu su ja ir patį Sagį, kai kurie reorgiškai žiūrovai būtų išviję į pipirų žemę. Tad reikėjo šokti ir niekam nieko nesakyti, nors kūrėjo neminėjimas Juozui Lingiui buvo didelė skriauda. Bet tada buvo tokie laikai: kas iš Lietuvos — viskas rusiška, komunistiška; okupantų bendradarbiai ir tuos šokius šo-

kantieji iševia. Bet kad taip pat darė ir patys rėksniai, net kai kurių grupių vadovai, tik nutylėdami Lietuvoje sukurtų šokių autorius, niekam nerūpėjo. Tačiau „Grandinėlės“ vadovai (sveikiname juos už drąsą) ir tokius rėksnius nekreipė dėmesio. Liudas Sagys žinojo, ko nori, irėjo savitu keliu. Pirmiausia jis neaprasitenkino iki šiol grupėse naudojamu vienu akordeonistu, bet, pasikvietęs į talką Cleveland'e gyvenantį buvusį Lietuvos operos instrumentalistą Joną Pažemį, paprašė jį „Grandinėlei“ suorganizuoti orkestrą. Ir kai tas orkestras pirmą kartą pasirodė Čikagoje, žiūrovai išpūtė akis: kaip puiku, tokio „daikto“ jie nebuvo regėję. Ir kai po kelerių metų, kruopščiai padirbėjusi, „Grandinėlė“, to paties orkestro lydimą, į Čikagos Maria High School auditoriją atvežė premjerą — dvejų valandų sceninį pastatymą, storieji ledai lūžo. Įvyko du koncertai. Jie buvo palydėti nuostabiomis ovacijomis. Būdinga, kad ir šiuos koncertus ruošėsi ignoruoti ir net prieš juos demonstruoti, žinoma, dėl „surusintų šokių ir drabužių“, didieji Čikagos „patriotai“, i pirmos dienos koncertą nėję, išgirdę apie jo pasisekimą, į antrą patys išpirko visus bilietus, išprašė pridėtinų kėdžių, sėdėjo praėjimuose ir pyko, kad dar bent šimtas jų liko už durų, nebegalėdami patekti į 1,200 vietų turinčią salę. Nebeatsimenu, po to ar po kito koncerto Čikagoje kompozitorius profesorius Vladas Jakubėnas 1972 metais Drauge rašė:

„Mums buvo parodyta, kokie spalvingi, ryškūs, harmoniškai įvairūs, išbaigti galimūmai slypi liaudies šokiuose, jei jie yra pateikti tobulo, subrendusio ansamblio. Dar nėra man tekę matyti vien iš šokių susidėjusio spektaklio, kuris būtų galėjęs tiek nenutraukiamai sukaustyti žiūrovų dėmesį, lyg tai būtų ne atskiri šokiai, bet viena ištisinė pasaka“.

Tą ir kitus savo pastatymus „Grandinėlė“, pirmą premje-

romis parodžiusi lietuviams, vežiojo po pasaulį ir rodė kitataučiams. 1970 metais koncertavo pirmaeiluose teatruose Kolumbijoje ir Venezueloje, 1972 metais lankėsi Anglijoje, Vakarų Vokietijoje, Vatikane, kur buvo priimta audiencijoje pas popiežių Paulių VI. 1973 metais Los Angeles prie Ramiojo vandenyno buvo susuktas apie ją filmas, 1978 metais „Grandinėlė“ šoko Australijoje, 1981 metais beveik ištisus metus grupę filmavo Kent State University televizijos studijų skyrius, 1984 metais „Grandinėlė“ kartu su pilgrimais keliavo į Romą ir šoko šv. Kazimiero 500 metų sukakties minėjime, 1990 metais dalyvavo dainų šventėje Lietuvoje. O kas besuskaičius koncertus lietuviams Amerikoje ir kas surinks visus spaudos atsiliepimus, išbarstytus ir lietuviškuose, ir ypač kitataučių laikraščiuose. Vertinimai puikūs, teigiami, garsina Lietuvos kultūrą ir pačią Lietuvą. Del to mes šiandien galime tik pasidžiaugti, pasididžiuoti, o „Grandinėlei“ — nuosirdžiai padėkoti.

Sunkus buvo vadovų Aleksandro ir Liudo Sagių darbas iš lietuviško žalio jaunimo, tegalinčio tik laisvalaikį, ir tai dar ne visą, skirti šokiui, sukurti tokį profesionalų vienetą. Reikėjo visko: scenai sukurtų šokių, jų aprašymų, brėžinių, muzikos, tinkamų tautinių drabužių ir, be abejo, labai daug darbo ir kantrybės. Daug Sagiams padėjo jau minėtas Juozas Lingys ir Lietuvoje gyvenantieji šokių kūrėjai Juozas Gudavičius, Elena Morkūnienė ir dar pora kitų, kruopščiai pagal liaudies motyvus scenai ruošusių kompozitorius. Daug metų „Grandinėlės“ muzikos dalį tvarkė Rita Kliorienė. Apie drabužių patarimų ieškojo pas menininkus išsivijoje ir Lietuvos „Dailėje“. Pagal Aleksandro Sagiens nurodymus, daugiausia juos ausdavo šios srities menininkė torontiške Aldona Vaitonienė. Drabužiai buvo puošni, autentiški, atitinkantieji kiekvieną šokį pagal Lietuvos gyvenvietes: suvalkietiški, žemaitiški, aukštaitiški. Sagiene į juos kreipdavo ypatingą dėmesį ir merginas į sceną išleisdavo kaip lėlytes. Drabužiai išlyginti, karūnėlės puikiai suguldytos ant dailiai sušukuotų galvyčių, mergaičių šypsniai, aplamai puiki laikysena ryškino šio lietuvių liaudies meno grožį. Šalia merginų surikiuoti dailūs, taip pat šventiška išpuošti vyruokai visą vienetą darė nepaprastai patrauklų ir išrankiausiam kitataučiui žiūrovui.

Tokia buvo „Grandinėlė“, keturiasdešimt metų žavėjusi mus ir

Egidijus Aleksandravičius

Paskaita apie lietuvių-lenkų santykius Balzeko muziejuje

Dabartinių konfliktų tarp tautybių Vidurio Europoje kontekste vis aktualesnė atrodo 19-ojo amžiaus pabaigos — 20-ojo amžiaus pradžios lietuvių-lenkų santykių istorija. Kylantis naujųjų laikų nacionalizmas neišvengiamai turėjo susidurti su senosios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos etnopolitiniu palikimu: multietniškumu, viršutinių visuomenės sluoksnių polonizacija, lietuvių kalbos pozicijų silpnumu ir, nors ir išgyvenus šimtmetinę Rusijos okupaciją, gyventojuose išlikusius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos piliečio įvaizdžius. Atsikuriant naujų laikų Lietuvos ir Lenkijos valstybėms, senosios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos teritorija ir politinis bei kultūrinis palikimas tapo dalybų objektu, iki kol tautiškumo idėjoms indifferentiška Lietuvos aukštuomenė atsidūrė kryžkelėje, kur ji turėjo apsispręsti ar eiti su naująja lietuvių, ar lenkų tauta.

Mykolas Romeris buvo iškiliausia figūra tarp tų krašto patriotų, kurie, bandydami spirtis tiek prieš lietuvius, tiek prieš lenkus nacionalizmą, apeliavo į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kaip multietninės, demokratinės valstybės, grindžiamos pilietiniais, o ne siaurais etniniais pagrindais. Mykolo Romerio idėjos yra labai populiarios vidurinėsios kartos Lietuvos istorikų tarpe. Praėjusių

metų lapkričio mėnesio gale Druskininkuose, Lietuvoje, įvyko konferencija, pavadinta „Pirmieji Mykolo Romerio skaitymai“. Šioje konferencijoje grupė istorikų aptarė Mykolo Romerio idėjinį palikimą bei jo reikšmę mūsų laikams.

Ateinantį penktadienį, balandžio 30 dieną, 7:30 v.v., Čikagoje, Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus mažojoje salėje istorikas iš Lietuvos Egidijus Aleksandravičius šia tema skaitys paskaitą: „Tarp lietuvių ir lenkų nacionalizmą — Mykolo Romerio patirtis“. Egidijus Aleksandravičius gavęs Fulbright stipendiją gilintis savo srityje Amerikoje ir šiuo metu Lituanistikos katedroje, University of Illinois at Chicago, vadovauja seminarui: „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos politinės tradicijos ir lietuvių-lenkų konfliktas moderniaisiais laikais“. Kauno Vytauto Didžiojo universitete jis eina Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros docento pareigas ir dėsto Lietuvos istoriografiją bei 19-ojo amžiaus pradžios Lietuvos kultūros ir politinės minties istoriją. Lietuvos istorijos institute jis yra Kultūros istorijos skyriaus vedėjas ir taip pat dalyvauja „Lietuvių atgimimo istorijos“ studijų redakcinėje kolegijoje. Šią jo paskaitą Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje rengia „Aki-račiai“.

tarp kitataučių skynusi Lietuvos liaudies menui ir pačiai Lietuvai laurus. Kokia ji yra dabar ir kokia bus ateity? Tai gal parodys ir jos šių metų balandžio 17 dieną Cleveland'e įvykęs koncertas, kuris bus pakartotas gegužės 1 dieną Lietuvių centre, Lemont Ilinoise. Čia išvysime jau naujų jos vadovų kūrybą, žinoma dar Sagių budria akimi prižiūrėtą. Dabar „Grandinėlei“ vadovauja iš jos pačios eilių išaugusi Sagių mokinė Renė Motiejūnaitė-Booth, šo-

kių sudarytoja Audra Giedraitytė ir kitos jaunos padėjėjos bei padėjėjai. Tikėkim, kad galėsime pastatymu taip pat pasidžiaugti. O džiaugtis juk reikia, kai jaunimas tęsia vyresniųjų palikimą. Ne vien tik džiaugtis, bet ir paremti atsilankymu, auka, net darbu ir talka, nes aplamai išsiviję lietuviškoji gyvybė yra mūsų kultūra. Be jos mes tik vaikščiojantieji negyvėliai — nebe tikri lietuviai, o tik lietuviški šešėliai. Ar norėtumėm tik tokie būti?

Romualdas Petrauskas

Ateinantį penktadienį, balandžio 30 dieną, 7:30 v.v. Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, bus atidaryta keturių dailininkų iš Panevėžio meno darbų paroda: Eugenijaus

Marcinkevičiaus, Ričardo Ničajaus, Romualdo Petrausko ir Osvaldo Juškos. Paroda vyks iki gegužės 2 dienos.

Žaklė, 1986

Aliejus, drobė, 47 cm x 101 cm

„Grandinėlės“ steigėjas ir vadovas, ansamblio programų kūrėjas Liudas Sagys.